

Schweiz och atomvapnet

Principfrågan

Den 11 juli beslöt det schweiziska förbundsrådet att frågan om anskaffande av atomvapen för Schweiz skulle utredas. Att regeringen anser taktiska atomvapen nödvändiga för det schweiziska försvaret framgår med all klarhet av motiveringen till beskedet, som innehåller dessa satsar: "I överensstämmelse med vår sekellånga försvarstradition anser förbundsrådet... att armén för bevarande av vår oavhängighet och för skyddet av vår neutralitet måste erhålla så effektiva vapen som möjligt. Till dessa vapen hör atomvapen."

Efter regeringsdeklarationen har en livlig debatt uppstått. Den tyder på att en överväldigande majoritet står bakom regeringen. Inom de tre regeringspartierna — radikaldemokraterna, de konservativa och bondepartiet — synes fullständig enighet råda, och deras ståndpunkt delas av andra närstående fraktioner. Redan detta innebär att mellan två tredjedelar och tre fjärdedelar kan antas stödja regeringen då frågan i sinom tid skall föreläggas parlamentet. Till det splittade socialdemokratiska partiets hållning skall vi strax återkomma.

Motiven för kravet på atomvapen har närmare utformats i en rad tal av regeringsmedlemmar och andra ledande politiker samt i pressen. Atomvapnen, som i sin taktiska form snart kan betraktas som konventionella vapen, är, framhåller man, oundgängliga om Schweiz skall kunna bjuda en angripare verkligt motstånd, och de kan därför, genom att minska lönsamheten i ett angrepp, i kritiska lägen bli det enda medlet till fredens bevarande. Justitieminister Feld-

mann i ett tal på nationaldagen den 1 augusti: "Vad som stärker intrycket av en stark och orubblig försvarsvilja i Schweiz tjänar freden; allt som kan väcka intrycket att den schweiziska försvarsviljan uppmjukas och försvagas tjänar ingalunda den allmänna freden, utan ökar faran för att Schweiz invecklas i ett krig." Försvarsminister Chaudet i ett interpellationssvar den 1 oktober: "Vi är skyldiga att ge vår armé, våra soldater, de vapen som behövs för att de så effektivt som möjligt skall kunna uppfylla den mission som anförtrots dem... Till alla dem som bedriver propaganda mot införandet av atomvapen i vår armé ställer jag frågan: Om ni sutte på våra platser, om ni hade att vaka över landets militära försvar, om ni hade att avge räkenskap över edra handlingar inför ett folk som en dag kan hotas av ett direkt angrepp, skulle ni då verkligen inta den ståndpunkt som ni nu gör?"

Från regeringens håll antyds ofta att ett försvar utan atomvapen är ett försvar av ringa värde. Varje systematisk opposition mot anskaffande av atomvapen innebär, yttrade försvarsministern nyligen i ett tal, "i realiteten en opposition mot själva principen om ett nationellt försvar". I en representativ artikel skriver Journal de Genève att det i denna fråga endast finns två alternativ, att skaffa effektiva vapen eller att helt avstå från våld; ståndpunkterna däremellan är uttryck för "andlig förvirring". Liksom i Sverige har de som betonar det konventionella försvarets svaghet av motståndarna beskyllts för defaitism; de undergräver, sägs det, tilliten till det nu existerande försvaret. Repliken är i Schweiz som i Sverige att defaitismen i själva verket representeras av dem som vill bevara försvaret svagt, inte av dem som erkänner dess svaghet och kräver en förstärkning.

De ryska kommentarerna till beslutet den 11 juli, enligt vilka anskaffning av atomvapen för Schweiz skulle medföra risker för landets neutralitet och för själva dess existens, har uppenbarligen inte påverkat den allmänna opinionen. I pressen har framhållits dels att alla stater måste vara övertygade om Schweiz fredsvilja, dels att den ryska kritiken kommer från ett land som skryter över sina resurser i

fråga om atomvapen och samtidigt hotar att använda dessa vapen. I själva sakfrågan om atomvapens förenlighet med Schweiz folkrättsligt reglerade neutralitet har en rad auktoritativa uttalanden gjorts. I det nyss nämnda interpellationssvaret förklarade försvars-

Efter samtal med regeringsmedlemmar, partiledare och militärer i Schweiz ger Herbert Tingsten i denna och en följande ledare en redogörelse för hållningen till och debatten om atomvapnets införlivande med det schweiziska försvaret. Ovan ses två schweiziska politiker som spelat en framträdande roll i debatten: försvarsminister Chaudet (tv) och justitieminister Feldmann.

ministern: "Neutralitetsrätten kräver att vi avvisar alla väpnade kränkningar av denna rätt. Vad som gäller för neutraliteten som praktisk politik gäller ännu mera för den permanenta neutraliteten. Den permanenta neutraliteten kan inte vara annat än en väpnad neutralitet. Om utrustning med atomvapen kan öka vår armés försvarskraft, är vi inte blott berättigade utan förpliktade att söka erhålla dessa vapen." En liknande deklaration har avgivits av utrikesminister Petitpierre. En utförlig motivering för denna regeringens ståndpunkt har givits i en tidskriftsartikel av utrikesdepartementets folkrättsexpert professor Bindschedler, vars slutsats är: "Om ett effektivt försvar över huvud kan upprätthållas blott med sådana vapen (atomvapen), blir anskaffandet av dem en neutralitetsplikt."

En icke ringa del av den schweiziska debatten har anknytning till religiösa synpunkter. Medan den katolska hierarkin anslutit sig till förbundsrådets beslut, har inom protestantismen skilda meningar gjorts gällande; så har exempelvis den ryktbare teologen professor Emil Brunner uttalat sig för ett starkt försvar och atomvapen, medan hans lika kända kollega Karl Barth ställt sig på en närmast pacifistisk linje. Att de protestantiska kyrkorna som sådana skulle ta ståndpunkt torde emellertid vara uteslutet.

De starkaste och mest betydelsefulla meningsbrytningarna har framträtt inom det socialdemokratiska partiet; detta parti, med 53 platser i natio-

Abraham

29/9 - 15/11

nalrådet av 196, står för närvarande utanför regeringen, men man utgår allmänt från att det inom kort änyo skall bli representerat i förbundsrådet. Redan i maj framförde en grupp inom partiet, ledd av nationalrådet Giovanoli, tanken på ett författningsinitiativ (ett förslag om författningsändring genom folkomröstning) som skulle gå ut på förbud mot anskaffande av atomvapen i Schweiz; för detta förslag anfördes både pacifistiska och neutralistiska motiv. Detta förslag väckte stark kritik inom partiet, och partiledningen vägrade att stödja det. Frågan hänsköts till en extra partidag, som nu — den 1 och 5 oktober — hållits i Luzern. Intresset för denna partidag har varit utomordentligt, och antalet delegater var större än vid något tidigare tillfälle. Resultatet blev genomgående en seger för den riktning, ledd av partiets ordförande Walther Bringolf, som utan att ha bestämt ställning till frågan om atomvapen är kritisk mot Giovanolis initiativförslag och klart försvarsvänlig. Man beslöt en resolution mot avrustning: "En ensidig avrustning av Västern, alltså också av vårt eget land, skulle utlämna alla de västliga demokratierna till Sovjetunionens och Sovjetblockets tryck och utpressning." Vidare beslöt man att genom ett författningsinitiativ verka för att ett beslut om anskaffande av atomvapen skulle underställas folkomröstning. Mest iklargörande var det med 379 röster mot 187 fattade beslutet att inte understödja Giovanolis förslag om författningsändring ned förbud mot atomvapen samt det med 381 röster mot 294 fattade beslutet att inte över huvud göra något uttalande mot sådana vapen.

Det socialdemokratiska partiet är alltså splittrat i denna fråga. Säkert är att en betydande grupp inom partiet står på regeringens linje eller i varje fall inte önskar en systematisk opposition mot denna linje. Därför kan med säkerhet antas att den schweiziska socialdemokratin — i motsats till den tyska — inte kommer att göra atomvapenfrågan till den stora partiskiljande frågan.

Schweiz och atomvapnet

Problem och metoder

I den schweiziska debatten har man, liksom på andra håll, inte alltid gjort någon klar skillnad mellan å ena sidan de överföringsanordningar eller vapenbärare som är ett slags transportmedel och å andra sidan de laddningar eller bomber som det gäller att överföra. I regel framgår dock tydligt av sammanhanget vad en talare eller skribent åsyftar. I det följande använder vi atomvapen som sammanfattande ord, inbegripande såväl vapenbärare som laddningar.

För närvarande kan Schweiz inte tillverka atomvapen, vare sig vapenbärare eller laddningar. För de senare saknar man uran och plutonium i erforderlig omfattning, och de tänkbara inköpskvantiteterna är inte tillräckliga. Men för framtiden framstår egen produktion av dessa vapen som en möjlighet. För de taktiska atombomber om vilka här är fråga anses det inte uteslutet att prov skall kunna anordnas inom vissa glesst bebyggda fjälltrakter. Men det hävdas stundom också att dylrika prov inte är ovillkorligt nödvändiga, att tillverkning utan experiment av denna art kan äga rum med tillräcklig säkerhet.

En annan möjlighet är samverkan med andra stater för produktion av atomvapen. Sådan samverkan kan inte tänkas annat än med andra neutrala stater, och det är därför naturligt att tidningar och politiker diskuterar ett eventuellt samarbete med Sverige. Man har upptagit frågan om dessa båda neutrala stater skulle kunna genom utbyte av rön och erfarenheter och kanske också genom gemensamt forskningsarbete göra varandra värdefulla tjänster. Om denna tanke upptagits i officiella sammanhang är inte känt. I pressen och i den inre politiska debatten spelar den en inte obetydlig roll. Det har också, under överdrivna föreställningar om de prestationer Sverige uppnått, framkastats att Schweiz borde köpa atomvapen och särskilt atomladdningar i Sverige. Skulle inte, skriver en av det socialdemokratiska partiets rättsexperter, "det neutrala Sverige kunna på rent kommersiell basis sälja atomvapen åt det neutrala Schweiz"?

Därmed är vi inne på vad man kan kalla den tredje möjligheten: inköp från andra länder. Det bör först med styrka betonas att sådana inköp från vilket land som helst i och för sig anses fullt förenliga med Schweiz neutrala ställning. "Neutraliteten förbjuder inte Schweiz att anskaffa moderna fjärrvapen från utlandet", skriver utrikesdepartementets folkrättsexpert professor Bind-schedler. "Väljer Schweiz denna väg och avstår från tillverkning inom det egna landet, så har det frihet att importera krigsmateriel från de stater där den över huvud finns att tillgå och där den kan inköpas på de mest gynnsamma villkoren. Därvid behöver inte alla stater eller de parter som kan antas stå mot varandra i en framtida konflikt uppmärksammas i samma omfattning. Ingen bestämmelse förbjuder oss att anskaffa ett visst vapen uteslutande från en stat..." Endast om politiska villkor ställs för inköpet eller ett beroendeförhållande i bestämda hänseenden inträder, strider

ran
not
sam
svär
inte
ber.
fulls
proc
ellen
Det
skill
flyg
teric
vape
ifrån
mot
om
som
för
V.
nen'
— i
än
har
om
till
att
siga
vill
där
ligh
bety
om
got
fråg
USA/
ligt
ame
som
är
från
USA/
som
pakt
i mc